

melòdiques, l'oscil·lograma i l'espectrograma per veure ben bé l'alineació dels pics, tot i que les corbes es presenten segmentades.

La tercera part important quant al contingut, els capítols 8 i 9, també actuen a mode de resum i conclusió. Quant a resum, el capítol 8 repeteix totes les subdivisions exposades al paràgraf anterior (tret de les declaratives exclamatives; de fet, sobta una mica en el llibre el fet de trobar les exclamatives dins de les declaratives i de les interrogatives i no pas com a modalitat independent) i comenta els resultats a tots els dialectes estudiats en bloc. Es troba a faltar, com a mínim en aquest apartat del llibre, alguna caracterització dels contorns principals segons l'etiquetatge Cat-ToBI en el marc AM. Però en canvi, aquesta secció inclou un dels atractius principals del llibre: uns mapes en colors per a cadascun dels tipus de frases tractats sobre la distribució geolingüística dels contorns principals trobats. Aquesta secció, però, curiosament no està paginada i apareix entre les pàgines 192 i 193. La conclusió del capítol 9 inclou un petit resultat dialectomètric fet amb l'eina Gabmap (per cert, al text apareix com a Gambap i no amb el nom correcte, pàgina 220, i és una de les poques errates tipogràfiques que presenta el llibre).

La inclusió del glossari resulta ser una bona idea i, finalment, es troba a faltar una mica més de detall a l'índex que tanca el llibre, ja que els resultats apareixen descrits de manera tan estructurada.

En definitiva, el mèrit més destacable del llibre està en el fet d'haver posat una mica d'ordre per primera vegada de manera global en un terreny difícil d'abastar perquè hi conflueixen molts aspectes: la fonètica, la fonologia, la dialectologia, la pragmàtica i fins i tot aspectes idiolectals, que porten a classificar una oració, per exemple, com a interrogativa parcial imperativa amb un lleuger matís d'exhortació. La sistematització que presenta l'obra i la solvència dels autors convertiran el llibre en una referència ineludible des d'ara mateix.

Ana M. FERNÁNDEZ PLANAS
Universitat de Barcelona

QUINTANA I FONT, Artur (2012): *El català de la Codonyera (Terol, Aragó)*. Zaragoza: Gara d'Edicions; Institución Fernando el Católico; Prensas Universitarias de Zaragoza, 272 p.

Ha estat un plaer per a mi que m'hagin encarregat des de l'Institut d'Estudis Catalans fer la recensió d'aquest llibre, ja que era present a l'acte que va tenir lloc a la *Institución Fernando el Católico*, a la ciutat que fa tants anys m'acull en la seva Universitat. En la coberta del llibre es comprova que el títol no és el mateix, ja que la realitat és que a la Codonyera es parla català.

Obro el llibre i trobo *És que mos ho han amostrat així* dit per Victòria Nicolàs Faci, que em recorda les enquestes que sobre el coneixement del català i castellà vaig fer entre els anys 1993-1995 a la zona de les comarques del Matarranya i del Baix Aragó. Aquesta publicació ofereix el poema «Més paraules» de Josep Miquel Gràcia Zapater, en el qual s'al·ludeix a termes que es recullen en aquesta edició.

És prologat aquest llibre pel professor de Filologia Catalana de la Universitat de Saragossa, Javier Giral: es refereix a la sorpresa i l'alegria que va experimentar durant les vacances de l'any 1992 en ser a la casa pairal, on va poder conèixer l'autor d'aquest llibre acompanyat d'Hèctor Moret —un jove investigador mequinensà— per tal que els facilités informants que volguessin col·laborar en la recopilació de la literatura oral de Sant Esteve de Llitera.

Aquesta és la segona edició de la tesi doctoral d'Artur Quintana, que va ser publicada a Barcelona per l'Institut d'Estudis Catalans en el volum XVII d'*Estudis Romànics* corresponent als anys 1976-1980, a la qual se li va concedir el *Premi Nicolau d'Olwer*. He de dir que l'autor conserva la mateixa distribució, encara que el que a tots ens plau molt és que és una versió corregida i considerablement ampliada, especialment en el capítol dedicat al vocabulari, en el qual recull molts més mots. I inclou així mateix l'apartat en què situa el català de la Codonyera en el marc lingüístic de les valls del Matarranya i del baix Guadalop, acompanyat de setze mapes lingüístics.

Ens explica que els amics Tomàs Bosque, Josep Miquel Gràcia i Jesús Pallarés li han facilitat llistes

de paraules que havien anat aplegant. Durant els anys 2010 a 2011 ha reunit tots aquests materials i finalment els ha tornats a comprovar amb informants majoritàriament d'edat entre 65 i 85 anys, alguns dels quals ja els havia interrogat. En aquestes últimes enquestes ha portat a cap la comprovació d'una sèrie de paraules pròpies dels parlars veïns que ell sabia, però que desconeixia si es deien a la Codonyera. Tot plegat li ha servit per ampliar la tesi, corregir-la i millorar-ne les explicacions.

En la relació d'informants hi ha un canvi important que substitueix "Localitats catalanes" per *Localitats de llengua catalana* i "Localitats castelleses" per *Localitats de llengua castellana*.

En l'apartat de la transcripció vull remarcar l'explicació que fa en el cas de la lletra *c* davant *e*, *i*, i la lletra *ç* en tota altra posició, les quals es pronuncien com interdental fricativa sorda [θ].

Quan parla de la Codonyera afirma que ara pertany a l'actual comarca del Baix Aragó i que, a partir de l'any 2000, hi ha una forta immigració d'estrangers, principalment magrebins i romanesos. L'agost del 2011 la població és de 381 habitants —dels quals 43 són estrangers—, enfront dels 518 que tenia l'any 1970.

Així mateix, en l'epígraf II. *L'home i la llengua*, l'autor afirma que el parlar d'aquest indret «és una variant del català occidental, amb característiques comarcals, i fins i tot, locals prou remarcables» (p. 20). Comenta que la llengua parlada en els anys 1967-1970 —excepte els representants de les professions liberals que s'expressaven en castellà— era el català, que es transmetia de pares a fills. La situació, però, ha canviat l'any 2012: d'una banda ha augmentat el nombre de matrimonis lingüísticament mixtos, que no sempre transmeten el català als fills, encara que aquests l'aprenen dels veïns, i, d'altra banda, els estrangers només tenen algun coneixement passiu del català, ja que se'ls parla únicament en castellà. Hi ha també una pressió social, fomentada especialment pels mestres d'escola, de no adreçar-se en català als infants estrangers, per més que hagin nascut i visquin al lloc. Dels 26 infants que viuen a la Codonyera, disset parlen el català.

Respecte a la llengua que es fa servir confirma que «La llengua castellana té també utilitat per a la comunicació dins de la comunitat, i només se segueix mantenint la utilitat de la llengua catalana per a la comunicació intercomunitària sobretot perquè tota la comunitat de llengua catalana de la Codonyera sap amb qui pot parlar català al lloc» (p. 22). Hi ha hagut alguns canvis positius per a la llengua catalana com a portadora de valors culturals i literaris, però considera que són insuficients per a alterar l'esquema establert per als anys 1967-1973.

En el cas d'interferència entre català i castellà, comprova que la interferència del català en el castellà (veg. p. 23) no és acceptada (*granera*), en canvi sí que ho és la del castellà en el català (*escoba*).

El capítol III ofereix dades de fonètica i fonologia (25-44), i el IV, de morfologia (45-79). Comenta que no hi ha diferències diatòpiques i que sí que n'hi ha, en canvi, de diacròniques en el parlar de les distintes generacions. Distingeix dos grups generacionals, el dels més vells i el dels més joves; hi ha una clara consciència d'aquests dos tipus de llengua funcional, els joves diuen d'un mot que el coneixen passivament «*ixo algun agüelo ho dirà*», mentre que els vells comenten d'un mot que ja no usen els joves «*ixo se diu poc*». Així mateix explica que hi ha diferències diastràtiques com a conseqüència de la reflexió individual que algunes persones fan sobre la pròpia llengua.

El capítol V és el cos central d'aquesta investigació, el Vocabulari, que l'organitza per camps conceptuals (80-176). Tot seguit, el cap. VI, el dedica al comentari dels Topònims (177-189). I, a continuació, en el capítol VII situa el català de la Codonyera en el marc lingüístic de les valls del Matarranya i del baix Guadalupe, acompanyat de setze mapes comentats.

En l'apèndix (213-223) proporciona unes quantes mostres de literatura popular: contes, etnotextos, cançoners (cançons d'infants, nadeses, follies, embarbussaments, endevinalles). Finalitza aquest apartat amb l'oració de Santa Mònica. La hi transmet l'any 2006 la senyora Isabel Melero Senante, de norantadós anys, a qui li havia ensenyat la seva tia Valera Senante:

*Santa Mònica gloriosa, mare de San(t)Agostí,
l'animeta us encomano, que jo me'n vaig a dormi(r)
Si m'adòrmigo, desperteu-me. Si me mòrigo, perdoneu-me.
Nostre Sinyo(r) tinc per pare, la Verge la tinc per mare.*

*San(t) Agostí per padrí.
Tots los angelets del cel a l'hora de la mort
que m'acompanyen a mi.
Señor mío Jesucristo, dueño de mi corazón,
si me muero esta noche que me sirva de confesión.
San(t) Cristòval infinit, que mos guardo la casa de dia i de nit.*

Segons ens diu l'autor, els textos finals en castellà i català són afegits a l'oració original. S'hi comprova, doncs, l'alternança de codis, és a dir, l'ús alternat del català i del castellà per la mateixa parlant, reflex fidel de la situació lingüística que es viu a la Franja d'Aragó.

Maria Rosa FORT CAÑELLAS
Universitat de Saragossa

ROCA, Rafael (ed.) (2012): *Teodor Llorente, cent anys després*. Alacant: Institut Interuniversitari de Filologia Valenciana, 296 p.

La gran revisió de la figura de Llorente que ha encapçalat, amb convenciment, tenacitat i solvència, Rafael Roca i Ricart durant els anys d'elaboració i de generosa exposició de resultats de la seva tesi doctoral, dirigida per Vicent Simbor, culmina en aquest llibre miscel·lani que aplega les conferències pronunciades en la jornada acadèmica celebrada a la Universitat de València per commemorar el centenari de la mort del poeta.

Es tracta d'una revisió necessària, imprescindible després del llarg "purgatori", en expressió de Josep Massot i Muntaner, que ha hagut de passar la fama pòstuma de Llorente, en coincidència, no casual, amb la poca consideració de què ha estat objecte, durant dècades, pràcticament una centúria, la literatura catalana del segle XIX. Podem afegir, i resulta essencial per a l'operació que es duu a terme en aquest llibre i, en general, en els actes del centenari, que la recuperació de Llorente adquireix una dimensió superior perquè recollia algunes peces essencials de la historiografia literària valenciana amb respecte, mesura però també claredat. Rafael Roca, en dos dels textos que signa, fa arrancar la revisió de la figura de Llorente en la publicació en l'editorial Tres i Quatre del volum *Poesia valenciana completa* (1983), amb un pròleg de Lluís Guarner i en edició de Francesc Pérez Moragón, marca com una fita important l'antologia *Poesies*, preparada i prologada per Vicent Simbor, i, sense oblidar la tesi doctoral de Cristòfor Martí i Adell ni l'atenció que li han dedicat Lluís V. Aracil i Josep Piera, forçosament ha d'anar a raure a l'obra pròpia, abundant i definitiva per a la "resurrecció" llorentina. Simplifico —els detalls es trobaran en l'article de Roca «La posteritat de Teodor Llorente» inclòs en aquest volum—, però el caràcter de reconsideració, fins i tot de redescobriments, de la personalitat del poeta s'expressa, sobretot, en els articles dels valencians que escriuen en el llibre, singularment, amb una admirable honradesa intel·lectual, en la sentència de Vicent Simbor: «És, doncs, el moment oportú de corregir un llarg corrent crític, en què jo mateix m'he d'incloure, que adjudicava responsabilitats directes a Llorente per l'omnipresència del seu model en les lletres valencianes contemporànies.» Més admirable encara perquè, tal com s'ha apuntat, en més d'un aspecte ell ha impulsat el que només es podia produir com un procés, sobretot per la qualitat dels impugnadors del paper històric de l'escriptor valencià de la Renaixença.

Roca mateix explica que, per més d'una raó, Llorente va mantenir la condició de mestre per a la generació de 1909, la dels modernistes valencians, i per a la de 1930, la de les normes de Castelló. Tant Miquel Duran i Tortajada com Carles Salvador, per referir-nos a dos dels més significats exponents de les dues lleves, van explicitar l'admiració i el reconeixement del mestratge de Llorente. També la generació de 1950, amb Joan Fuster, Martí Domínguez i Vicent Andrés Estellés al capdavant, inicialment el va reconèixer com el referent proper de més prestigi, però fos per l'esllanguiment, en l'obra dels imitadors, d'una línia estètica que en ell havia iniciat, fos per la lectura ideològica de la Història que a finals dels cinquanta adoptava de manera decidida, Joan Fuster va començar a retreure-li el seu paper en una despoli-